

A török migrációs politika változása az EU és Törökország közös menekültügyi nyilatkozata óta eltelt időszakban

Changes in Turkish Migration Policy since the EU–Turkey Joint Declaration on Asylum

Egeresi Zoltán

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.3.08

Összefoglaló: A tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a Törökország és az Európai Unió által 2016-ban kötött menekültügyi nyilatkozat aláírása óta eltelt közel tíz évről. Az alapkérdése, hogy hogyan teljesültek az abban tett vállalások, s mennyire változtatta meg a török bevándorláspolitikát. Ehhez statisztikai adatokat, beszámolókat, nyilatkozatokat és másodlagos forrásokat használ fel. A konklúziója, hogy a 2016-os nyilatkozat után jelentős mértékben csökkent az illegális bevándorlás, tehát az EU alapvetően elérte a céljait, még ha kevés vállalás is valósult meg. Ugyanakkor a későbbiekben az illegális migráció elleni, az uniós érdekekkel egybeeső török fellépést már egyre inkább a belpolitikai tényezők indokolták, mint a két fél megállapodása.

Kulcsszavak: Törökország, Európai Unió, menekültek, Szíria

Abstract: *The aim of this study is to provide a comprehensive overview of the nearly ten years that have passed since the signing of the 2016 migration statement between Turkey/Türkiye and the European Union. Its central question is how the commitments made in the statement have been fulfilled and to what extent the agreement has influenced Turkish migration policy. To this end, the study draws on statistical data, reports, official statements, and secondary sources. The conclusion is that following the agreement, illegal migration decreased significantly, meaning that the EU largely achieved its objectives, even if only a few of its commitments were fully implemented. However, in the years that followed, Turkey's actions against illegal migration – though aligned with EU interests – were increasingly driven by domestic political considerations rather than by the agreement itself.*

Keywords: *Türkiye, European Union, refugees, Syria*

Bevezetés

A 2015–2016-os menekültválság készületlenül érte az Európai Unió országait csakúgy, mint Törökországot. Habár az utóbbi már 2011 óta egyre nagyobb számban fogadott be menekülteket Szíriából,¹ s a világ egyik legnagyobb menekültközösségének vált az otthonává, a közbeszédet és a politikát mégsem ez, hanem a Kurdisztáni Munkáspárt (*Partiya Karkerên Kurdistan, PKK*) és más terrorszervezetek elleni háború, illetve a 2015 júniusában és novemberében tartott parlamenti választások, valamint az azokat követő kormányalakítási próbálkozások foglalkoztatták elsősorban. Angela Merkel 2015. októberi isztambuli látogatása már jelezte, hogy Törökországnak a válság kezelésében játszott szerepe felértékelődik az EU számára.² November végén, a kormányalakítás után Ankarát is meghívták az Európai Tanács ülésére, hogy a kétoldalú kapcsolatokat „reenergizálják”, 2016. március 18-án pedig aláírták a „EU–Törökország-nyilatkozatot” (a továbbiakban: Nyilatkozat),³ amelynek nyomán olyan mechanizmusok léptek életbe, amelyek képesek voltak csökkenteni az Égei-tengerre és a görög–török szárazföldi határookra nehezedő illegális migrációs nyomást.

A dokumentum megszületése óta eltelt közel tíz évben jelentősen átalakult Törökország külső határai, illetve az EU és Törökország közötti határok migrációs helyzete. Noha a Nyilatkozatot követő intézkedések nyomán az első években valóban csökkent az illegális úton Európába érkezők száma, de 2020 elején egy újabb menekültválság⁴ élezte ki a feszültséget Athén és Ankara között,⁵ és a kis-ázsiai államot is újabb menekülthullámok érték el az amerikaiak Afganisztánból való kivonulása utáni válság, valamint a szíriai polgárháború elhúzódása miatt. Mi több, 2021-ben Törökországban megjelent egy kifejezetten migrációellenes párt, ami a kormányzatot is keményebb fellépésre sarkallta az illegális migránsok, illetve a szíriai menedékkérők ellen is.⁶

A tanulmány tézise, hogy az elmúlt közel tíz évben Törökország az Európai Unió egyik védőbástyája lett az illegális migráció ellenében, s jelentős szerepet játszik abban, hogy szigetelőállamként megakadályozza, hogy keletről és délről újabb hullámok lépjenek át a határait. Noha a 2015-ös és 2016-as migrációs témájú megegyezéseknek fontos szerepük volt az akkori menekültáradat kezelésében, *de facto* megállításában, a későbbiekben már nem kizárólag az EU és Törökország közötti kapcsolatrendszer, hanem az ankarai kormányzat jól felfogott belpolitikai érdeke is formálta a migráció kezelését. A tanulmány ezért arra keresi a választ, hogy a migrációs szakpolitika átalakulásában mennyire az uniós megállapodások, s mennyire a belpolitikai változások a meghatározóak. Ehhez pedig a migrációs helyzet alakulásának a felvázolásán túlmenően a török bel- és külpolitikai kontextust is igyekszik bemutatni.

A rövid történelmi bevezető és a Nyilatkozathoz vezető út tárgyalása után a tanulmány három fejezetben járja körül a fentebb vázolt kérdéseket. Az első magának a Nyilatkozatnak a hatását veszi górcső alá, s azt vizsgálja, hogy mely vállalások teljesültek belőle, s melyekkel adós még Törökország vagy az EU. A következő fejezet a szíriaiak és egyéb csoportok megítélésének a török közvéleményben tapasztalható változását mutatja be, illetve annak a belpolitikai hatásait vázolja fel. Végezetül sorra veszi azokat a kormányzati válaszokat, amelyek a migrációs „alku” és a társadalmi percepciók módosulásának következtében születtek.

A migrációs válság felé vezető út és az alkufolyamat

A török migrációs rezsím a 20. században alapvetően az Európából érkezők rendezett befogadására készült fel.⁷ Törökország a genfi egyezmény menekültügyi rendelkezését is csak területi limitációval írta alá, így kizárólag az öreg kontinenst elhagyók kaphattak ott menekültstátuszt (tehát például a balkáni muszlimok), míg a Közel-Keletről oda igyekvők nem.⁸ A közel-keleti illegális migrációs hullámok kezelésére már 1994-ben olyan törvényt fogadott el a parlament, amelynek értelmében az adott szomszédos ország területén állítanak fel táborokat, hogy megelőzzék a török határok tömeges átlépését.⁹ A 2003-as iraki invázió előestéjén észak-iraki menekülttáborok felállítását tervezte az ankarai kormány, azonban azoknak a megvalósítása végül elmaradt.¹⁰

A migrációs rezsímet a 2011-ben kezdődött szíriai zavargások, majd az ottani polgárháború komoly kihívás elé állította. Az „arab tavasz” jelentette közel-keleti geopolitikai pillanatot mérlegelő török kormány úgy döntött, hogy az eseményeket a megkísérlé a maga érdekében, aktívan befolyásolni, tehát nem marad semleges az akkori rezsímváltásokkal kapcsolatban, hanem a helyi diktatúrákat megbuktató társadalmi kezdeményezések és politikai szerveződések mellé áll. Ez Ankara számára jellemzően különböző iszlamista mozgalmak támogatását jelentette.¹¹ Az első zavargások után fokozatosan súlyosbodó szíriai helyzet láttán a török kormány úgy döntött, hogy 2011 nyarától ott is fellép a különböző iszlamista erők mellett, s ezzel mintegy feláldozta a Bassár al-Aszad családjához való előző évekbeli politikai közeledését. Ennek megfelelően hirdette meg a nyitott kapuk politikáját a szíriai menekültek előtt, akiknek az első csoportja, 252 fő, 2011. április 29-én jelent meg a török határon.¹²

Az akkori miniszterelnök, Ahmet Davutoğlu „vendégnek” (*misafir*) nevezte a menekülteket, akik a hatályos törvények szerint nem számíthattak ugyan a menekültstátuszra és ezáltal az állampolgárság megszerzésére sem, de legalább a török kormányzat jóindulatára igen, amely védelmet nyújtott nekik, és nem toloncolta vissza őket a határ túloldalára.

A török migrációs politika alapvetően arra a számításra épült, hogy az Aszad-rezsim Muammar al-Kaddáfi (Moammer Kadhafi) rendszeréhez hasonlóan rövid idő alatt megbukik, s a viszonylag kis létszámú (esetlegesen pár tízezer fős) szíriai menekülttömeg hamar hazatér, s Ankara jó hírét viszi el a feltehetőleg új, törökbarát vezetésű Szíriába. Mint azonban azt a következő évek bizonyították, a török kormányzat rosszul kalkulált, s ez a szíriaiak tömegei státuszának a rendezését tette szükségessé. Ennek érdekében fogadták el az ideiglenes védelemről szóló törvényt.¹³

Ráadásul nemcsak a konfliktus húzódott el, de a szíriai fejlemények a kurd függetlenségi törekvéseknek is utat nyitottak,¹⁴ és olyan új dzsihadista szervezetek felemelkedésének is kedveztek, amelyeknek a kegyetlenkedései 2014-ben már az Amerikai Egyesült Államok vezette nemzetközi beavatkozást tettek szükségessé. A 2015 őszére egyre szorongatottabb helyzetbe került Aszad-rezsim Oroszország segítségét kérte,¹⁵ ami fordulópontot jelentett a háborúban: az orosz katonai támogatás következtében a felkelők helyzete egyre válságosabbra fordult, még a török határ közelében fekvő Idlib tartományban és Aleppóban is.

Ezek a kedvezőtlen fejlemények – különösen az Iszlám Állam 2014–2015-ös terjeszkedése – újabb és újabb menekültáradatot indítottak a török határok felé. A helyi statisztikák szerint a menekültek száma különösen 2015-ben nőtt sokat, amikor is átlépte a 2 millió főt.

A migrációs hullám hamarosan elérte Európát is, és a tömeg gyorsan növekedett: a Frontex hivatalos adatai szerint az év első kilenc hónapjában körülbelül 710 ezer illegális migráns lépte át az EU határait – a túlnyomó többségük Görögországot –,¹⁶ s bár a téli hónapokban enyhült a nyomás, azért továbbra is jelentős maradt.

A helyzet kezelése érdekében az Európai Tanács már 2015 derekán egy határozatot fogadott el, amely többek között kitért arra, hogy Törökországgal is együtt kell működni.¹⁷ Október elején egy cselekvési terv¹⁸ is készült, amelynek számos pontja bekerült a 2016. március 18-án elfogadott Nyilatkozatba.¹⁹

A fent bemutatott helyzetben érkezett Angela Merkel német kancellár Törökországba, hogy tárgyalásokat folytasson a török vezetéssel, amely a biztonság- és belpolitikai lekötöttsége (terrorellenes háború és új választások) ellenére nyitottnak mutatkozott az uniós kérések meghallgatására. A Nyilatkozat annak a 2015 őszen kezdődött alkufolyamatnak az eredményeként született, amely március 6-án, az Ahmet Davutoğlu, Angela Merkel és Mark Rutte holland miniszterelnök (az uniós soros elnökséget adó ország vezetője) közötti megbeszéléssel ért véget.²⁰ A tárgyalások során az uniós célokat az illegális migráció visszafogása, míg török részről a belpolitikailag minél jobban eladható eredmények kialakítása jelentette.

Az alkufolyamat idején – azaz 2015 és 2016 fordulóján – már az első fejlemények is megmutakoztak: Törökország 2016. január 15-én rendezte az ideiglenes

védelem alatt állók munkavállalási feltételeit.²¹ Az általános jogi szabályozás mellett egy cégen belül 10 százalékban maximalizálta a szíriaiak foglalkoztathatóságát. (Más kérdés, hogy ennek mennyire szereztek érvényt, hiszen 2016 és 2023 között alig több mint félmillió munkavállalási engedélyt adtak ki szíriaiaknak, amely meglehetősen kevés volt a valós dolgozói létszámhoz képest – a szíriaiak döntő többsége ugyanis továbbra is a fekete- vagy szürkegazdaságban helyezkedik el). A korábbi vízummentesség is módosult: a tengeri és a légi úton érkező szíriaiakkal szemben vízumkötelezettséget írtak elő. Az EU pedig 2015 decemberében új csatlakozási fejezetet, a 17.-et nyitotta meg Törökországgal.²²

A Nyilatkozat migrációs mérlege

Az illegális migrációs válságban a két fél erőviszonyát egyrészt az Európai Unió (és főleg Görögország, illetve Bulgária) gyengébb, kiszolgáltatottabb helyzete, másrészt pedig Törökország vélt vagy valós mozgásteré határozta meg. Az alkufolyamat végén elfogadott Nyilatkozatot is ennek megfelelően kell értékelni. A dokumentum kilenc pontjából négy foglalkozik a menekültválságnak az EU és Törökország közötti kezelésével, öt pedig valamilyen, Ankarának tett pozitív uniós ígéretet tartalmaz.

Az első pont kimondta, hogy „a Törökországból a görög szigetekre 2016. március 20. után újonnan átkelő összes migránst visszaküldik Törökországba”.²³ Ez volt a Nyilatkozat legfontosabb üzenete a menekültügyi válság kezelése szempontjából. Bár ebbe a pontba az is bekerült, hogy a görög szigetekre érkező migránsokat megfelelően regisztrálni fogják, és a menedékkjog iránti kérelmeket a görög hatóságok egyénileg fogják feldolgozni, azonban már önmagában ez elég volt ahhoz, hogy sokaknak a kedvét szegje. A valóságban azonban meglehetősen kevés embert küldtek vissza, mivel a menedékkérelmeket lassan dolgozták fel a görögök. A visszafogadást a török kormány 2020 márciusában egyoldalúan leállította, s az EU többszöri kérésére sem indította újra. Ténylegesen pedig a négy év alatt mindössze 2140 személyt fogadtak vissza a Görögországba bejutott több tízezerből.²⁴

A második pont értelmében „a Törökországba visszaküldött minden egyes szíriai migránsért egy másik szíriait telepítenek át Törökországból az EU területére” – ez vált az 1:1 arányú mechanizmussá. Fontos üzenetet jelentett, hogy „előnyt fognak élvezni azok a migránsok, akik korábban nem léptek be szabálytalanul az EU területére, illetve nem kísérelték meg azt”. A számok viszont azt mutatják, hogy az elmúlt közel tíz évben az uniós államok ehhez képest nagyon kevés embert fogadtak be, de még a tekintetben is, hogy 18 ezer + 54 ezer menekült önkéntes befogadását vállalták. A közben a brexit következtében 27 tagállamra apadt EU 2025 áprilisáig összesen 43.466 főt fogadott be²⁵ – azaz még mindig nem teljesült az önkéntesen vállalt keret sem. Habár az 1:1-es

mechanizmus eleve nem ígérte a törökországi menekültkérdés kezelését, azonban gyakorlatilag alig enyhített rajta. A negyedik pont értelmében az EU önkéntes humanitárius befogadási rendszert helyezett kilátásba – a számok alakulását fentebb láthattuk –, ám a közösség érdemben nem járult hozzá a törökországi szíriai menekültek vagy más menekültcsoportok (afgánok, pakisztániak stb.) létszámának a csökkenéséhez.

A harmadik pont kifejezetten Törökország illegális migráció elleni aktív fellépését irányozta elő. A Nyilatkozat elfogadásától kezdve, már az első hetekben is valóban látványosan csökkent az EU görög és bolgár határait érő migrációs nyomás. Hivatalos adatok szerint a 2015-ben 885.000-re becsült illegális határátlépések száma 2017-re 42.000-re csökkent.²⁶ A 2018-ban közzétett uniós előrehaladási jelentés szerint Törökország a migráció és menekültügy terén pozitív irányba halad. Az Égei-tengeren a napi szintű illegális átkelések száma 1794-ről nagyjából 80-ra esett vissza.²⁷

A török bevándorlási hivatal adatai szerint a szárazföldi és tengeri határelőőrök megerősítése és a fokozott ellenőrzések bevezetése óta – 2016-tól 2024 végéig – 1.948.581 illegális bevándorlót fogtak el, 2025 első három hónapjában pedig 31.776-ot tartóztattak fel. Állampolgárság szerinti bontásban az első helyen afgánok, a másodikokon pedig szíriaiak szerepelnek. A hivatal 2022 végén kiadott jelentésében 2.737.732 migráns beutazásának a megakadályozása és csak abban az évben 119.817 illegális bevándorló kitoloncolása szerepel. A 2016 és 2022 közötti időszakban összesen 445.326 főt utasítottak ki.²⁸

Az illegális határátlépések számának a drasztikus visszaesését nem lehet csak a török határőrség intenzívebb munkájának betudni, bár kétségkívül jelentős erőfeszítéseket tettek. A csökkenéshez hozzájárult az egyik oldalról a Törökországban élő szíriaiak integrációjának az elősegítése, az országba való beutazás megnehezítése, valamint a Nyilatkozat médiaereje, a másiktól a hatékonyabb és megerősített görög határőrizet, illetve a Frontex fokozottabb jelenléte.

Törökország alapvetően tartotta és tartja is magát a megállapodáshoz. Kivételt 2020 márciusa (és február legvége) jelentett, mivel akkor nem akadályozta meg, hogy szíriai és más menekültek nagy tömegben Görögországba induljanak (sőt, a szíriai katonai akciója során elszenvedett veszteségek miatt azt belpolitikai okokból maga támogatta),²⁹ azonban a görög határőrség határozott fellépésének köszönhetően, valamint a március második felében kibontakozott Covid19-világjárvány következtében a kérdés lekerült a napirendről, és a határok lezárásával a migrációs nyomás is csökkent. A 2020 elejei incidens hatása mégis jelentős volt, ugyanis lényegében az tekinthető az első alkalomnak, amikor Ankara kijátszotta a „menekültkártyát”. Szerencsére a megerősített görög határőrségnek sikerült megállítania a tömegeket, így „csak” néhány ezer ember tudott átjutni. Azóta Görögország tovább fokozta a határai védelmét, és a Mariica folyónál újabb kerítéseket húzott fel.³⁰

Az EU ígéretet tett arra, hogy új lendületet vesznek a csatlakozási tárgyalások (8. pont), felgyorsítja a vízummentesség megadását, amelynek elvileg már 2016 nyarán meg kellett történnie volna (5. pont), erőfeszítéseket tesz a vámunió továbbfejlesztésére (7. pont) és a Szírián belüli humanitárius helyzet kezelésére (9. pont). Az eltelt közel tíz évben azonban a vállalásoknak felemás lett a kimenetelük, noha a szövegezésük már előre jelezte, hogy kevés kézzelfogható eredmény várható.

A vízummentességet továbbra sem kapta meg Törökország, noha a kijelölt 72 követelmény jelentős részét már 2016 első felében teljesítette a török parlament. Mindössze hat³¹ olyan – politikailag is érzékeny – terület maradt, amelyen az EU további erőfeszítéseket vár az ankarai kormányzattól – a legfontosabb a terrorizmusellenes törvény módosítása. Az Európai Unió szerint a törvény túl tág értelmezési keretet ad, és lényegében a kormány az ellenzéki hangok elnémítására is használhatja azt. A 2015 nyara óta a terrorszervezetek – köztük az annak tartott PKK – ellen szinte állandó harcot folytató Ankara azonban ezt a jogszabályt nem kívánta megváltoztatni.

Az uniós csatlakozás ügyében az egyetlen előrelépés egy újabb tárgyalási fejezetet megnyitása volt, 2016 júniusában. Azóta hasonló nem történt; sőt, a 2016. júliusi puccskísérlet és az azt követő letartóztatási hullámok miatt inkább nőtt a feszültség az EU és Törökország között. Az Európai Parlament többször is felszólította az Európai Tanácsot (a továbbiakban: EiT), hogy függesse fel a tárgyalásokat. Mi több, a görög–török viszony 2020. nyári elmérgesedése miatt komoly szankciók is felmerültek, amelyeket végül számos tagállam ellenállása néhány személyre korlátozott. A két fél viszonyát az enyhülés jegyében 2021 tavaszát elfogadott EiT-nyilatkozat rendezte, amelyben az EU „mézesmadzag” és „furkósbót” típusú lehetőségeket is felvázolt a továbbra is fontos partnerként kezelt Törökországnak.³²

Az EU éppígy adós maradt a vámunió kibővítésével; igaz, a Nyilatkozatban arra nem is tett direkt vállalást. Ám ez azóta is fájó pont Ankara számára, hiszen hiába szorgalmazta többször is az elmúlt közel egy évtizedben.

A 9. pont, amely szerint az EU támogatja a Szírián belüli humanitárius helyzet javítását, részben megvalósult: pénzügyi eszközöket és humanitárius segélyt biztosított Szíriának.³³ Azonban a török katonai beavatkozások – főleg a kurdok lakta területek ellen – nem ritkán komoly feszültséget okoztak a két fél között.

Noha számos kritikát kapott, az együttműködésük legsikeresebb területét az EU finansziális hozzájárulása jelenti (6. pont).³⁴ A Nyilatkozatban a közösség 3+3 milliárd eurót ígért Ankarának – a Törökországi Menekülteket Támogató Eszköz formájában –, s eddig több mint öt milliárd euró lekötése azóta megtörtént, a döntő részét már is lehívták. A pénzek felhasználásában azonban a török kormány nem kapott szabad kezet, hanem az uniós szabályoknak megfelelően kellett elkölteniük azt. A török minisztériumok és civil szervezetek mellett európai

nem állami szervezetek, NGO-k is részt vettek a meghatározott projektek megvalósításában. Az Európai Számvevőszék 2024-es jelentése arra is rámutatott, hogy a pénzek felhasználása nem minden esetben volt kellően dokumentált vagy fenntartható, ezért a kifizetések fokozatosan és szigorú ellenőrzés mellett zajlanak.³⁵

Az első részlet 46 százaléka ment humanitárius segítségnyújtásra, 54 pedig fejlesztési segélyre; a második esetében 35 százalék volt a segítségnyújtás aránya, és 65 a fejlesztési segélyé.³⁶ Az eszköz révén a humanitárius segítségnyújtás (az alapvető szükségletek ellátása), az oktatás, az egészségügy, a települési infrastruktúra és a társadalmi-gazdasági támogatás kiemelt területein finanszíroztak projekteket. Létrehoztak két kórházat és közel kétszáz, a migránsok egészségügyi ellátását biztosító központot, több tucat víz-, szennyvíz- és hulladékkezelési létesítményt, valamint ifjúsági és sportlétesítményt is építettek.³⁷

A 2016-os megállapodás után új források érkeztek a török oktatási minisztériumhoz, amely még azon a nyáron elfogadta a szíriai iskolakötelezettek oktatási integrációjáról szóló úttervet. A mintegy 1,1 millió szíriai gyerek taníttatása jelentős anyagi terhet ró az országra: az összeg egyes számítások szerint 2014 és 2023 között több mint 6 milliárd euróra rúgott.³⁸ Míg a 2014–15-ös tanévben 230 ezer szíriait gyermek vett részt az oktatásban, addig 2023–24-ben a számuk átlépte a 800 ezret; az egyetemre járóké pedig néhány ezerről havanezerre nőtt.

A legfontosabb eszköz azonban a szükséghelyzeti szociális védőháló (*Emergency Social Safety Net*, ESSN) program, amelynek keretében kb. másfél-kétmillió szíriai havi élelmiszervásárlását segítették elő. Ilyen programok az ENSZ és civil szervezetek támogatásával már a 2010-es évek elején is indultak ugyan, de azok eleinte csak a menekülttáborokra terjedtek ki.³⁹ A menekültek számának a növekedésével viszont a török kormányzat 2014 végétől egyre inkább kiterjesztette a programot a városokban lakókra is. Az EU hozzájárulása révén pedig ezt a rendszert lehetett folytatni, jelentős finansziális háttérrel biztosítva számára.⁴⁰

Bár az ESSN az eredeti formájában 2023 júliusában megszűnt, az annak nyomán elindított szociális védőháló (*Social Safety Net*) program ma is folyik, és annak keretében havi szinten (jelenleg) kb. 15 eurónyi összeget kapnak a jogosultak egy kártyára. Az összeg a csekély volta ellenére is fontos hozzájárulást jelent – különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy egy család minden tagja rendelkezhet ilyen kártyával.

A Nyilatkozatban szereplő 3+3 milliárd eurón kívül az EU további pénzekkel is hozzájárul a szíriai menekültek helyzetének a javításához. 2011 óta a Törökországban tartózkodó menekültek számára biztosított teljes támogatás összege 12,5 milliárd eurót tesz ki. Ez magában foglalja a 2011 és 2016 között mozgósított 345 millió eurós menekültsegélyt, a Törökországi Menekülteket Támogató Eszköz keretében nyújtott 3+3 milliárd eurót, a 2020-as 535 millió eurónyi áthidaló finanszírozást, a 2021–2023 közötti 3 milliárd eurós kiegészítő támogatást,

a 2024-es 520 millió eurót, valamint a 2027-ig tervezett további 2 milliárd eurót.⁴¹ Szintén megemlítendő, hogy az EU a 2023 februári délkelet-törökországi földrengés károsultjai támogatására is különített el pénzeket – annál is inkább, mert az kb. 1,7 millió menekültet érintett.

Összességében tehát kijelenthető, hogy a Nyilatkozatban szereplő mind a kilenc pont felemásan valósult meg. A szíriai és egyéb menekültek átvétele nagyon korlátozott számban történt meg, így érdemben nem enyhítette az országban lévők helyzetét és a török társadalomban kialakuló feszültségeket. Az EU által tett vagy legalább kilátásba helyezett vállalások jellemzően nem teljesültek – igaz, ezért részben Törökország is kritizálható –: nem történt meg a vízumliberalizáció, a csatlakozási tárgyalások megrekedtek, a vámunió terén sem következett be előrelépés. Ezzel szemben Ankara megerősítette a határőrizetet, és az alku hatására valóban csökkent a nyomás az európai határokon. Az EU érdemi hozzájárulása elsősorban a szíriaiak helyzetének a javulásában, az integrációjuk elősegítésében nyilvánult meg. Ugyanakkor, mint azt látni fogjuk, jutottak uniós pénzek a török külső határok védelmére is, ami végeredményben a török kormányzattal való érdekközösség jegyében a két fél közötti együttműködést segíti, még akkor is, ha számos egyéb kérdésben viták vannak az EU és Törökország között.

A menekültkérdés társadalmi megítélése Törökországban

A 2011-ben megindult menekülthullám iránt kezdetben megértően viseltetett a török közvélemény. Az üldöztetés elől menekülő vendégként tekintettek rájuk, akikről azt gondolták – a kormányzati számításokkal összhangban –, hogy csak ideiglenesen tartózkodnak az országban.

A 2016-os menekültügyi nyilatkozat következtében azonban egyre inkább felismerték, hogy az addigra felduzzadt létszámú szíriai közösség tartósan az országban fog maradni. Az uniós támogatáspolitikája célja a szíriaiak minél sikeresebb integrációja – a migrációs potenciáljuk csökkentése érdekében –, miközben a török politika legfeljebb csak harmonikus együttélést (*uyum*) vállalt a nyilatkozataiban, s az előző évek reformjai is többnyire a szíriaiak helyzetének inkább a rövid távú rendezését szolgálták, valós menekültstátusz és állampolgárság megadása nélkül. Akkoriban állította össze a bevándorlási hivatal az ún. „Harmonizációs stratégiai dokumentum és akciótervet”, de az előkészítése és a végrehajtása szigorú titoktartás mellett történt.⁴²

A szíriaiak tartós letelepedése miatt 2017-től elkezdődött az állampolgárság megadása – a török államfő több százezer embert akart bevonni a török politikai közösségbe –, de mivel ezt a saját pártja is ellenezte, így meghátrálásra kényszerült, s ezért elsősorban a képzetesebb és a vállalkozói réteg tagjai szerezhettek állampolgárságot.

A lakosság körében a szíriaiak tömeges érkezése és a városokban való megtelepedése következtében az első évek „megértőbb” hozzáállását egyre inkább felváltotta az ellenszenv. Egyrészt a felmérések szerint a török lakosság döntő része eleve kulturálisan idegennek tekintette a szíriaiakat – még a határ menti területeken is, ahol pedig jelentősebb arab származású, alavita vagy kurd közösség él. Másrészt a 2010-es évek végén egyre rosszabbá vált gazdasági helyzet, a meglódult infláció miatt a 2020-es évek elejére a szíriaiak is felkerültek a bűnbaklistára. A szíriai kártya először a 2018-as parlamenti és államfőválasztáson jelent meg az ellenzéki oldalon, majd a 2019-es helyhatósági választáson szintén felmerült, azóta pedig a török belpolitika egyre artikuláltabb része lett.⁴³

A fentebb felvázolt változást számos hazai és nemzetközi közvélemény-kutatás is megerősítette.⁴⁴

A transzatlanti tendenciákra vonatkozó 2013-as kutatás szerint Törökországban az emberek 54 százaléka tekintett a migrációra problémaként, 60 százalékuk pedig még a legális migrációtól is tartott, míg az illegális migrációtól való félelem 69 százalékukra volt jellemző. A kutatásból az is kiderült, hogy a migrációval kapcsolatos társadalmi percepciók gazdasági és kulturális dimenziók mentén is formálódnak: azzal az állítással, hogy a „migránsok elveszik a helyiek munkáját”, a török lakosság 70 százaléka egyetértett, arra viszont, hogy a „migránsok gazdagítják az ország kultúráját”, 61 százalékuk nemleges választ adott. A kutatás végső értékelése szerint a migránsokat Törökországban túlnyomórészt fenyegetésként érzékelték.

Egy másik, a Barem Research International Association által 59 országban, összesen ötvenezer ember megkérdezésével készített 2012-es kutatás eredményét ismertető Migrációtámogatási index szerint globálisan az emberek 38 százaléka ellenezte a migrációt, míg Törökországban ez az arány 61 százalék volt.⁴⁵

A nemzetközi kutatások mellett a török akadémiai körökben is jelentős vizsgálatok készültek. Az Ankarai Szociális Kutatások Központjának egy országos szinten végzett 2017-es felméréséből a szíriai menekültek társadalmi megítélésére vonatkozóan az derült ki, hogy a válaszadók 58 százaléka „üldöztetés és háború elől menekülő embereknek” tartotta őket. Ez az arány a 2019-ben megismételt kutatás idején 35 százalékra csökkent. Az utóbbi vizsgálat további kérdésekre kapott eredményei alapján az látszik, hogy a megkérdezettek 42 százaléka szerint a „jövőben sok problémát okozó, veszélyes emberek”, 41,4 százalékuk véleménye az, hogy még a „saját országukat sem képesek megvédeni”, 39,5 százalék úgy érezte, hogy a „terhet jelentenek számunkra”, s mindössze 7 százalék gondolta róluk, hogy „ártalmatlan emberek”.⁴⁶

A Szociáldemokrácia Alapítvány (*Sosyal Demokrasi Vakfi*, SODEV) 2021-ben, „A szíriai migráció tizedik évében: szíriai menekültek Törökországban” címmel végzett országos kutatása során néhány kiemelt kérdésre a lakosság többsége a következő véleményeket tartotta magára is igaznak: „Zavarna, ha egy szíriai

dolgoznék egy munkahelyen” (50,1%), „A szíriaiak negatív hatással vannak a török gazdaságra” (75,6%), „Olcsóbban dolgoznak, ezért a törökök munkanélkülivé válnak” (56,3%), „Miattuk emelkedtek az albérleti díjak” (65,2%), „A szíriaiak ne kapjanak állampolgárságot” (61,7%).⁴⁷

Ezek a kvantitatív adatok világosan mutatják, hogy Törökországban a helyi lakosság körében a menekültekkel szembeni negatív percepció és a kirekesztés mértéke rendkívül magas. Az is figyelemre méltó, hogy a kormányzó Igazság és Fejlődés Pártjának (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) és a szélsőjobboldali Nemzeti Mozgalom Pártjának (*Milliyetçi Hareket Partisi*, MHP) a szavazói körében szintén hasonló nagyságú elégedetlenség tapasztalható a kormány politikájával szemben. Ez arra utal, hogy a menekültek elleni retorikát folytató pártok vagy csoportok mögött jelentős társadalmi támogatottság állhat. Az elmúlt tíz évben utcai verekedésre is – bár változó intenzitással – számos alkalommal sor került: a legtöbb (186) erőszakos cselekmény 2017-ben történt.⁴⁸

Nem meglepő, hogy a második legnagyobb menekült közösséget kitevő afgánok társadalmi megítélése is rendkívül kedvezőtlen. Mivel a 2010-es évek vége, a 2020-as évtized eleje óta szintén nagy számban próbálnak az ország területére lépni, a közvélemény őket sem nézte/nézi jó szemmel. Kutatások kimutatták, hogy a törökök főleg biztonsági, gazdasági, családi (nők beházasodása), egészségügyi, demográfiai veszélyforrást látnak bennük⁴⁹ – még akkor is, ha vannak olyan csoportok, amelyek szolidaritásukat fejezték ki irántuk.

A vizsgálatokból az is kiderült, hogy a szíriaiakról alkotott általános társadalmi percepció és a kirekesztő retorika elsősorban gazdasági tényezőkön és veszélyérzeten alapul. Ez az elutasítás 2021-től tovább fokozódott, különösen a szélsőjobboldali Győzelem Pártjának (*Zafer Partisi*, ZP) a megalakulásával, illetve azóta, hogy az ellenzéki erők is egyre inkább a szíriaiakat kezdték belpolitikai eszközként használni, főleg a 2023-as parlamenti és elnökválasztás kampányában. A kirekesztő diskurzus már nemcsak a kormány politikáját célozta, hanem EU-ellenes hangvétel is jellemezte.⁵⁰ A ZP vezetője, Ümit Özdağ tevékenysége hatására az utóbbi években egyre nyíltabbá váltak a migrációt érintő kormányellenes kritikák.

Kormányzati válaszok

A menekülthelyzet drasztikus változása 2015–2016 folyamán a török kormányzatot is változtatásra készítette: az addigi „nyitott kapuk” politikája véget ért. Ebben eleinte fontos szerepet játszott az EU-val való alkufolyamat és a vállalások állása, azonban az egyre tömegesebbé vált szíriai jelenlét miatt látványosan megjelent társadalmi feszültségek is mind nagyobb súllyal estek a latba. Sőt, a 2020-as évek elejére a menekültek (s főleg a szíriaiak) elleni érzelmek egy kifejezetten migrációellenes párt születéséhez is vezettek. Mindez 2022 végétől

megugró inflációval párosult, ami a kormányzatot a közvéleményt megnyugtató fellépésre ösztökélte, különösen a 2023-as választás előtti kampány idején. Azonban, ahogy látni fogjuk, az intézkedésekben nemcsak a közvélemény percepciói és migránsellenessége, hanem biztonságpolitikai érdekek is közre játszottak.

Határvédelem

A kormány intézkedéseinek egy része a külső határok megerősítésére irányult. Ennek a leglátványosabb elemét a szíriai és az iráni határ mentén megindult, három méter magas betonfal építése jelentette. Az első már be is fejeződött: a 911 km-es török-szíriai határ 873 km-én állnak a héttonnás betonelemek.⁵¹ Az őrzőosztagok, hőkamerás és drónos megfigyelőrendszer, illetve a mélységi védelem pedig szinte áthatolhatatlanná tette.

A kelet felől érkező, jellemzően afgán migrációs nyomás kezelése érdekében az iráni határ legveszélyeztetettebb helyein is mélységi védelemmel, szögesdróttal, drónokkal, állandó járőralkulatokkal megtámogatott betonfalat építettek: az 534 km hosszú közös határ kb. felére terveztek falat, s 2023 végéig 190 km el is készült.⁵² A falépítés itt nem állt meg: a török hatóságok 2025 elején a görög-török határra is betonfal építését irányozták elő, igaz, egyelőre 8,5 km hosszan. Várhatóan az egész európai határvédelem fejlesztése is megkezdődik, ami az illegális határátlépések számának a csökkentését célozza.⁵³

Azonban a török-szíriai határ biztonságának a megteremtése nemcsak az erős migrációs nyomás megfékezése miatt vált kulcsfontosságúvá, hanem azért is, hogy megakadályozzák a különböző terrorista szervezetek tagjainak a Törökországba és Európába való átjutását, valamint megfékezzék a csempészeket.

Mindezek mellett már 2015-ben 386 km hosszú árkot ástak a határ mentén, és megkezdték a „török nagy fal” (*Türk Seddi*) építését, és 423 km hosszúságban kivilágították a járőrutakat.⁵⁴ Különösen a 2014 utáni időszakban, amikor a szíriai polgárháborúban megváltoztak az erőviszonyok, és a terrorszervezetek is megerősödtek, az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok és Törökország háromszögében a terrorizmus elleni küzdelem és a határbiztonság kiemelt kérdéssé vált.⁵⁵

A török kormány számára a szíriai kurdok elszakadási törekvései jelentették a legnagyobb fenyegetést. Mivel az ottani kurd szervezetek közül a PKK-hoz szorosan kapcsolódó Demokratikus Unió Pártja (*Partiya Yekîtiya Demokrat*, PYD) tett szert a legnagyobb befolyásra, és az Iszlám Állam elleni harcban az Egyesült Államok támogatását is megszerezte, Ankarában egyre nagyobb biztonsági kihívást láttak az észak-szíriai folyamatokban, amelynek csak egy részét képezték az iszlamista dzsihadisták. Ez pedig arra készítette Törökországot, hogy a terroristáktól megtisztított biztonsági zónákat hozzon létre a térségben.⁵⁶

A pufferzóna ügye 2015-től folyamatosan napirenden volt a török bel- és külpolitikában, s az végül a 2016 és 2020 között végrehajtott négy katonai művelet (2016: Eufráteszi Pajzs, 2018: Olajág, 2019: A Béke Forrása, 2020: Tavasz Pajzs) eredményeként többé-kevésbé meg is valósult.

Visszatoloncolások

A török külpolitika változását jól mutatta, hogy 2016 után nemcsak a szíriaiak mozgását nehezítette meg, de az afgánok kapcsán is kifejezetten határozottan lépett fel. Az Afganisztánból érkezők korábban sem számíthattak a szíriaiakra vonatkozó ideiglenes védelmi státusszal, és ez a hozzáállás a 2021-es tálib hatalomátvétel, s a menekülő afgánoknak a világsajtót bejáró fényképei következtében sem változott meg. Mi több, a török vezetés határozottan jelezte, hogy nem kívánja befogadni őket.⁵⁷ A népes afgán menekülttömeg kialakulásának megakadályozása érdekében Törökország már 2021 előtt is aktívan részt vett Afganisztán újjáépítésében, majd a rezsimváltás után a tálib vezetéssel is gyorsan megállapodott. Habár nincs átfogó visszafogadási egyezmény a két ország között, a kis-ázsiai államból rendszeressé vált az afgán menekülteknek a kereskedelmi járatokon történő hazaszállítása⁵⁸ – és ez 2021 után is így maradt.

Ezzel összhangban több – mostanra 32 – új ún. visszaküldési központ (*geri gönderme merkezleri*) nyílt. A belügyminisztérium kommunikációja szerint a 2015-ben csak 1740 ember befogadására elegendő kapacitásuk 2022-ben elérte a 20.540 főt, s ezzel nagyobb képességekkel rendelkeznek, mint az egész Európai Unió.⁵⁹ A hazatoloncolások száma is felpörgött, főleg az afganisztániaké: 2022-ben közel 120 ezer embert toloncoltak ki az országból, akik közül közel 67 ezer volt afgán.⁶⁰ Az új központok építéséhez, a meglévők renoválásához és kapacitásbővítéséhez, ezáltal a menekültek hazaküldéséhez az Európai Unió forrásai is hozzájárultak.⁶¹

Az illegális migráció és az embercsempészek visszaszorítása érdekében rendszeressé váltak az akár több megyére kiterjedő razziák is. A rendőrségi akciók mellett 2023 közepén felállították a „mobil migrációs pontok” (*Mobil Göç Noktası*) rendszerét, amely különleges kialakítású minibuszok hálózatát jelenti. A járművekkel viszonylag gyorsan tudnak különböző helyeken igazoltatást végezni: a bevándorlóktól elkérik az igazolványukat, ujjlenyomatot vesznek tőlük, azt ellenőrzik a bevándorlási adatbázisban, s amennyiben kiderül, hogy illegálisan tartózkodnak az országban, bekísérik őket egy központba. A programhoz 2024 elejére már az ország számos nagyvárosában összesen 162 kisbusz tartozott.⁶²

Az említett eredményeket a kormányzati kommunikáció is igyekezett kidomborítani: rendszeres televíziós beszámolókat közöltek a menekültek számának a változásáról, a visszatoloncoltak és a határokon visszafordítottak számának az alakulásáról.

Telepítéspolitikai

A szíriaiak jelenlétének az átpolitizálódása az országban tartózkodók számának a csökkentésére készítette a hatóságokat, különösen a nagy nyugati városokban, például Isztambulban, Izmirben és természetesen Ankarában. Így a hatóságok egyre szigorúbban kezdték ellenőrizni a szíriaiak regisztrált lakhelyét, és amennyiben kiderült, hogy nem ott élnek, a visszaköltöztetési eljárást megindítani. Ez elsősorban az Isztambulban dolgozó szíriaiakat érintette, akiknek a regisztrált lakhelyük valamely keleti tartományban volt, azonban a (jobb) munkalehetőség érdekében máshol próbáltak szerencsét. Ugyanakkor megnehezült a regisztrációs folyamat (s felgyorsult a nem regisztrált szíriaiak hazaküldése is). Ebből a szempontból az isztambuli kormányzó 2019 júliusában kelt kommunikációja jelentős fordulópontra volt, hiszen nyíltan kimondta, hogy azokat az ideiglenes védelem alatt álló szíriaiakat, akiket nem a tartományban regisztráltak, a belügyminisztérium döntése alapján máshova telepítik át, s egyúttal jelezte, hogy az érintetteknek 2019. augusztus 20-ig van lehetőségük a regisztrált megyébe való visszatérésre.⁶³

A belügyminisztérium 2022 februárjában nyilvánosságra hozta a „Térbeli túlnépesedés elleni fellépés” (*Mekansal Yoğunlaşma ile Mücadele*) című tervet, amely előírta, hogy azokban a városrészekben, amelyekben a külföldiek aránya meghaladja a 25 százalékot, megtiltják – néhány kivételtől eltekintve – az új lakcímbeljelentéseket. Négy hónappal később a belügyminisztérium tovább bővítette az intézkedés hatókörét: a sűrűségi küszöböt 25-ről 20 százalékra csökkentették. Ennek következtében a korábbi 800 helyett már 1169 városrészt érintett a rendelkezés.⁶⁴ E változások a szíriaiak mozgását is korlátozták: sokan inkább az otthonukban maradtak, mivel félték egy esetleges ellenőrzéstől és áttelepítéstől. Annak ellenére, hogy a 2023 eleji délkelet-törökországi földrengés újabb népmozgást indított el, amely a törököket és a szíriaiakat egyaránt érintette, a hatósági politika lényegében érdemben nem változott.

A hazatérés támogatása

A közvélemény megváltozásával a hazatérés támogatása egyre nagyobb kormányzati szerepet kapott. Különösen a 2023-as választások előtt, amikor még önkormányzati támogatással is indítottak önkéntes hazatérőkkel teli buszokat Szíriába. Noha egyes beszámolók szerint olykor kényszerítették az embereket arra, hogy visszatérjenek a hazájukba, az önkéntesség maradt a meghatározó.

A 2024 végén lezajlott gyors szíriai rezsiváltás újabb lendületet adott a visszatérésnek,⁶⁵ azonban a kezdeti lelkesedés ellenére a menekültek döntő része Törökországban maradt, és inkább kivárálláspontra helyezkedett, főleg annak tükrében, hogy a rezsiváltás még kezdeti fázisban volt (és van), ráadásul

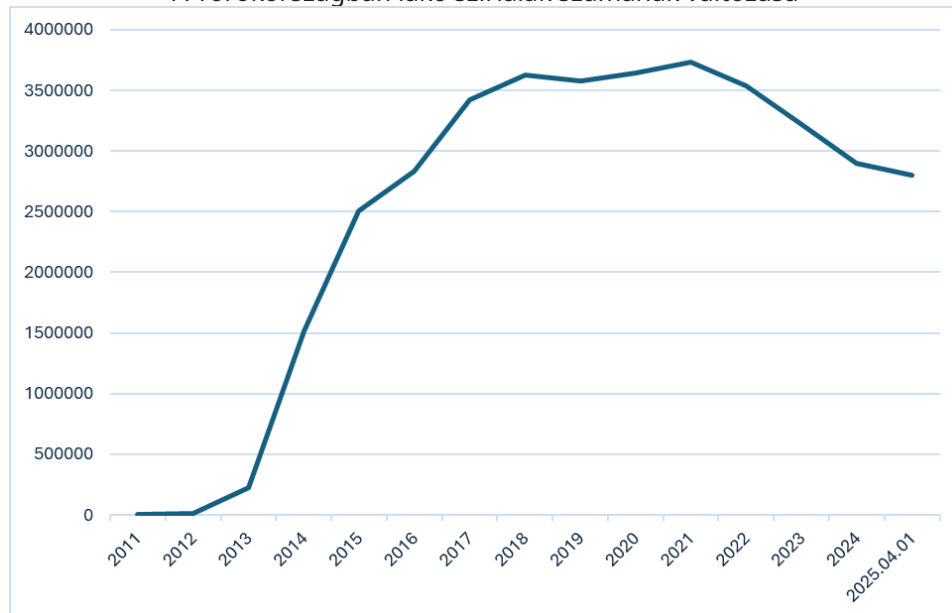
a 2025. márciusi latakiai események (az Aszadhoz hű fegyveresek által a kormányerők ellen indított támadások) sokakban erősítették meg azt a véleményt, hogy bármikor visszatérhetnek a harcok.⁶⁶ A hatalmi átalakulás mellett a fő gond az újjáépítés elkezdése, az ivóvízellátás biztosítása, a városok, iskolák, kórházak felépítése – ez mind egyelőre várat magára, noha egyes szakértők szerint pozitívak a kilátások a közel-keleti országban.⁶⁷

A határok megerősítésén kívül Törökország jelentős erőfeszítéseket tett és tesz a mai napig a közvetlen közelében lévő észak-szíriai területeken összezsúfolódott szíriai belső menekültek támogatása érdekében, illetve a hazaköltözést megkönnyítő normális lakhatási feltételek kialakítása terén, még ha ez a 2024 vége előtti háborús események miatt nem is volt könnyű. A török kormányzat egymillió szíriai hazatérésének a lehetővé tételéért 240 ezer új ház felépítését irányozta elő.⁶⁸ A török katasztrófavédelmi hivatal (*Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, AFAD) koordinációjával 2022 szeptember végére közel 70 ezer téglalakást húztak fel.⁶⁹

A fentebb vázolt tényezők jelentős mértékben befolyásolták a szíriai menekültek helyzetét. Szintén komoly változás volt az utóbbi években, hogy az összesen nagyjából 250 ezer fős kapacitással rendelkező ideiglenes befogadóközpontok száma csökkenésnek indult, mivel a kormányzat a szíriaiaknak a városi integrációját helyezte előtérbe a táborok fenntartásával szemben. Ennek köszönhetően 2022 végére ötvenezer alá csökkent a táborlakók száma, ám a 2023. februári délkelet-törökországi földrengés miatt több mint hatvanezerre nőtt (az ideiglenes táborokba került török állampolgárok száma több százezer főt tett ki).⁷⁰ A szíriai menekültek körében is súlyos áldozatokkal járt a természeti csapás, amelynek nyomán több tízezeren voltak kénytelenek elhagyni a lakhelyüket; a többségük a nyugati tartományokban, míg kisebb részük Szíriában keresett menedéket.

A szíriaiak számát további két tényező befolyásolta: az állampolgárság megszerzése és a hazatérés (esetleges továbbvándorlás). Az előbbit a török közvélemény nem nézi jó szemmel; a hivatalos statisztikák szerint 2024 augusztus végéig mintegy 239 ezer főt honosítottak.⁷¹ Ami a továbbvándorlást illeti, az uniós kimutatások arra utalnak, hogy az utóbbi években is fontos tranzitszerepet tölt be Törökország, bár mára a szíriaiakat az afgánok megelőzték e téren. Feltételezhető, hogy a Nyugatra igyekvő szíriaiak közül sokan nem a kis-ázsiai államban letelepedettek, hanem egyenesen Szíriából indulnak. Ezt támasztja alá a törökök által elfogott szíriai illegális határátlépők viszonylag nagy száma is.

1. ábra⁷²
A Törökországban lakó szíriaiak számának változása

Ezért a 2021-es csúcshoz képest csökkenésnek indult a szíriaiak száma az országban: míg 2021 végén 3.737.369 ideiglenes védelem alatt lévő élt ott, addig a számuk 2025 áprilisára 2.797.292 főre csökkent.

Ahogy arról már szó volt, a török társadalom korántsem lelkes a szíriai és más menekültek jelenléte miatt, ugyanakkor a legtöbb helyi szakértő arra hívja fel a figyelmet, hogy a jelentős részük az országban fog maradni, így az integrációjuk megállíthatatlan.⁷³ Az már más kérdés, hogy ehhez a kormányzat és a társadalom hogyan áll hozzá.

Konklúzió

Törökország az utóbbi bő tíz év folyamán az Európai Uniót érintő migrációs folyamatok egyik kiemelt szereplőjévé vált. Befogadott a szíriai polgárháború következtében otthonukat elveszítők közül több millió embert, s gondoskodott további millióknak a Szíria területén való ellátásáról. Továbbá az afgán tranzitmigrációnak szintén a fontos állomása, uniós szempontból a kapuőre lett. A 2015 és 2016 során folytatott uniós-török tárgyalások, akciótervek és végül a 2016 márciusában elfogadott Nyilatkozat Törökországnak ezt a kapuőri szerepét erősítette meg.

A 2016 óta eltelt évtized migrációs számai vizsgálatából kiderül, hogy az EU-nak sikerült egy alapvetően hatékony rendszert kiépítenie, amely az idő előrehaladtával egyre kevésbé a 2016-ban született megállapodásnak, mint az unióstól alapvetően független török bel- és biztonságpolitikai céloknak köszönhető. Az országban egyre menekültellenesebbé váló hangulat miatt magának az ankarai kormánzatnak kellett megerősítenie a határokat, fellépnie az illegális migráció ellen – amelyben viszont az uniós pénzügyi hozzájárulás is értékes forrásnak számít. Míg 2011-ben az országba érkezett szíriaiakat nyitott kapuk fogadták, addig az évtized végén nagyobb számban és illegális úton oda igyekezett afgánokra már betonfalak mellett szigorú határellenőrzés és visszatoloncolás várt. Ugyanakkor a szíriaiak önkéntes alapon való hazatérése érdekében is egyre több erőfeszítést tett Ankara, ám a tömeges hazaköltözésükre csak a stabil Szíria megteremtése és az újjáépítés megkezdése után lehet számítani – mindezen dolgozik már a török kormányzat ugyan, de e sorok írásakor még korai optimistának lenni.

Az EU és Törökország közötti migrációs alku uniós szempontú sikerét mutatja, hogy az eleve sokszor feltételes és valójában inkább csak a tárgyalások folytatására vonatkozó európai vállalásokból kevés valósult meg. Az alapvetően problémás csatlakozási folyamat, vízumliberalizáció és vámunió mellett a szíriai menekültek befogadása, az 1:1-es séma alkalmazása is messze elmaradt az elvárttól – ez utóbbit fel is mondták a törökök, noha azt megelőzően is vajmi kevéssel járult hozzá a kérdés kezeléséhez. Ugyanakkor az uniós pénzügyi támogatás jelentős segítséget jelentett a szíriaiak helyzetének a javításában, az integrációjuk (oktatás) elősegítésében, amely végső soron a migrációs potenciáljuk csökkentését szolgálta – a statisztikai adatok tükrében nem is eredménytelenül.

Az ankarai kormányzati fellépést ez idő alatt a következők jellemezték: a külső határok megerősítése, s azzal együtt az illegális bevándorlás elleni határozottabb küzdelem, amely gyakoribb razziákat, mozgó ellenőrző pontok felállítását, nagyszámú kitoloncolást vont maga után. Emellett a közvélemény hangulatára történő reflektálásként a hatóságok megkezdték a szíriai menekültek esetében az országon belüli helyben maradás kikényszerítését. Végezetül jelentős erőfeszítések történtek az önkéntes hazatérésük támogatására, az Észak-Szíriában rájuk váró életkörülmények javítására, a régióbeli török pufferzóna fenntartására, amelynek érdekében Ankara katonai akcióktól sem riadt vissza, amelyek célja (többek között) egy újabb migrációs és humanitárius katasztrófa kialakulásának a megakadályozása.

Összességében Törökországa 2025-ben a saját jól felfogott biztonsági és belpolitikai érdekeiből fakadóan jóval felkészültebb egy keletről vagy délről érkező migrációs hullám kezelésére, mint 2015-ben volt. Nemcsak azért, mert a nyitott kapuk politikája véget ért, hanem mert potensebb határvédelemmel és

olajozottabban működő ellenőrzési és hazatoloncolási rendszerrel is rendelkezik. Ezek az erőfeszítések pedig az illegális módon Európába igyekvők számának a csökkenésében is tetten érhetőek. E változásban az EU is fontos, elsősorban pénzügyi támogató szerepet játszott, amelynek keretében nem csupán a török határőrizet megerősítését sikerült elérni, de az országban élő több millió szíriai integrációjának és az életkörülményeinek a javítását is.

Jegyzetek

- 1 Pénzváltó Nikolett: „Szíriai menekültek Törökországban – váratlan »vendégek«, várható kilátások”, *Nemzet és Biztonság*, no. 2. (2015): 43–58.
- 2 *Politico Europe*, „Turkey Gets EU Concessions in Return for Refugee Help”, <https://www.politico.eu/article/turkey-eu-concessions-refugee-help-migration-crisis-merkel-erdogan-germany/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 3 *European Council, Council of the European Union*, „EU–Turkey Statement”, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 4 Pénzváltó Nikolett: „How Strong Is Turkey’s Refugee Card? Lessons Learned from the Events of February–March 2020”, *Limen: Journal of the Hungarian Migration Research Institute*, 2., no. 2. (2020): 5–19.
- 5 Egeresi Zoltán és Kacziba Péter: „Menekültválság a görög–török határon: Előzmények, fejlemények, kilátások”, *Magyar Külügyi Intézet*, https://hiia.hu/wp-content/uploads/2020/03/25_KKI-elemz%c3%a9s_GRC_TUR_Egeresi_Kacziba_20200312.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 6 Deniz, Taner: „The Rise of Anti-Immigrant Discourses on Twitter: The Case of Victory Party”, *Göç Dergisi: Journal of Migration*, 10., no. 2. (2023).
- 7 İçduygu, Ahmet és Aksel, Damla B.: „Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective”, *Perceptions*, 18., no. 3 (2013): 167–190.
- 8 Kemal, Kırışçı: „Reconciling Refugee Protection with Combating Irregular Migration: Turkey and the EU”, *Perceptions*, Summer (2004).
- 9 *Refworld.org*, „Turkey: Regulation No. 1994/6169 on the Procedures and Principles Related to Possible Population Movements and Aliens Arriving in Turkey either as Individuals or in Groups Wishing to Seek Asylum either from Turkey or Requesting Residence Permission in Order to Seek Asylum from Another Country”, <https://www.refworld.org/legal/decrees/natlegbod/1994/en/64501> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 10 Şimşek, Doğuş és Çorabatır, Metin: „Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey”, *Heinrich Böll Stiftung*, https://tr.boell.org/sites/default/files/hb_rapor_duezlt_1904173.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 11 Lechner Zoltán és Gibárti Sára: „Törökország Szíria-stratégiája 2011 és 2015 között”, *Pólu-sok*, no. 2. (2021): 1–30.
- 12 ORSAM, „The Impact of Syrian Refugees on Turkey”, no. 195. (2015). Elektronikusan elérhető: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf.
- 13 *Resmigazete.com.tr*, „Geçici Koruma Yönetmeliği” [Ideiglenes védelmi rendelet], <https://www.resmigazete.com.tr> (a letöltés ideje: 2025. augusztus 29.).
- 14 Csicsmann László: „Nem állami szereplők a Közel-Keleten: Az észak-szíriai kurd autonómia (a Rodzsava) példája”, *Nemzet és Biztonság*, no. 1. (2020).

- 15 Bíró Sz. Zoltán: „A Szovjetunió és Oroszország a Közel-Keleten”, *Világtörténet*, no. 4. (2017): 597–618. Elektronikusan elérhető: https://epa.oszk.hu/03500/03576/00011/pdf/EPA03576_vilagtoritenet_2017_04_597-618.pdf.
- 16 Frontex, „710,000 Migrants Entered EU in First Nine Months of 2015”, <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/710-000-migrants-entered-eu-in-first-nine-months-of-2015-NUiBkk> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 17 European Council, „European Council Meeting (25 and 26 June 2015) – Conclusions”, <https://www.consilium.europa.eu/media/21717/euco-conclusions-25-26-june-2015.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 18 European Commission, „Draft Action Plan: Stepping up EU–Turkey Cooperation on Support of Refugees and Migration Management in View of the Situation in Syria and Iraq”, https://trustfund-syria-region.ec.europa.eu/news/draft-action-plan-stepping-up-turkey-cooperation-support-refugees-and-migration-management-view-2015-10-06_en (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 19 Palik Júlia és Stepper Péter: „Törökország és az Európai Unió közös akcióterve” in *Újhold: a török külpolitika útkeresése a 21. század elején*, szerk. Baranyi Tamás Péter és Szálkai Kinga (Budapest: AJTK, 2016), 85–112. o.
- 20 *Rumeli Observer*, „What Happened on 6 March When Davutoglu Met Merkel?”, <https://www.esiweb.org/rumeliobserver/2016/04/12/what-happened-on-7-march-davutoglus-proposal/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 21 *Resmi Gazete*, „Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” [Az ideiglenes védelem alatt álló külföldiek munkavállalási engedélyeiről szóló rendelet], <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20168375&MevzuatTur=3&MevzuatTertip=5> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 22 *Daily Sabah*, „First Step Taken in Accelerated Accession Talks: EU Opens New Chapter”, <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2015/12/14/first-step-taken-in-accelerated-accession-talks-eu-opens-new-chapter> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 23 Európai Tanács. Az Európai Unió Tanácsa, „EU–Törökország nyilatkozat, 2016. március 18.”. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 24 European Commission, „Eighth Annual Report of the Facility for Refugees in Türkiye”, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/aebf392d-0c6b-4841-8234-f9661d1cb4ec_en?filename=COM_2024_593_F1_COMMUNICATION_FROM_COMMISSION_TO_INST_EN_V3_P1_3789868.PDF (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 25 Göç İdaresi Başkanlığı [Bevándorlási Hivatal], „Geçici Koruma” [Ideiglenes védelem], <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 26 Sipahioğlu, Buket Ökten: „Turkey–European Union 2016 Migration Deal: Latest Status and Updating Discussions”, *Göç Dergisi*, 11. (2024): 101–124.
- 27 Bozkaya, Özge: „Evaluating the Development of Turkey’s Migration Policy in the Context of Turkey–European Union Relations and Syrian Displaced Persons”, *Göç Dergisi*, 4., no. 2. (2018): 90–126.
- 28 Göç İdaresi Başkanlığı, „Number of Deportations Continues to Increase: 119,817 Irregular Migrants Deported”, <https://www.goc.gov.tr/sinir-disi-119817> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 29 Pénzváltó: „How Strong Is Turkey’s Refugee Card?”.
- 30 Reuters, „Greece Completes Border Wall Extension to Deter Potential Afghan Migrants”, <https://www.reuters.com/world/europe/greek-pm-turkeys-erdogan-will-discuss-afghanistan-friday-2021-08-20/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).

- 31 *Anadolu Ajansı*, „Türkiye Seeks Progress in Visa-Free Regime with EU”, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-seeks-progress-in-visa-free-regime-with-eu/2972739> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 32 *European Commission*, „Joint Communication to the European Council: State of Play of EU-Türkiye Political, Economic and Trade Relations”, https://enlargement.ec.europa.eu/joint-communication-european-council-state-play-eu-turkiye-political-economic-and-trade-relations_en (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 33 *European Commission*, „European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Syria”, https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/syria_en (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 34 Pénzváltó Nikolett: „Az Európai Unió és Törökország 2016. márciusi migrációs nyilatkozatának négyéves mérlege”, *Horizont*, no. 17. (2020). Elektronikusan elérhető: https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/08/20200812_HORIZONT_17_penzvaltro_nikolett_az_europai_unio_es_torokorszag_2016._marciusi_migracios_nyilatkozatanak_negyevyes_merlege_elemzes.pdf.
- 35 *Európai Számvevőszék*, „Különjelentés 06/24: A Törökországi Menekülteket Támogató Eszköz – A menekültek és a befogadó közösség számára kedvező eredmények születtek, de még kérdéses a hatás és a fenntarthatóság”, <https://www.eca.europa.eu/hu/publications/sr-2024-06> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 36 Uo.
- 37 Uo.
- 38 Erdoğan, M. Murat: „Syrians Barometer 2023. A Framework for Achieving Social Cohesion with Syrians in Turkey”, *UNHCR*, https://www.unhcr.org/tr/sites/tr/files/2025-04/syrians_barometer_2023.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 20.), 48. o.
- 39 Gibárti Sára: „Assisting Syrian Refugees in Turkey: International Approaches and Domestic Policies”, *Security and Defence Quarterly*, 33., no. 1. (2021): 57–72.
- 40 Gibárti Sára: „Humanitárius élelmezési gyakorlatok Törökországban: egy elhúzódo menekültválság tapasztalatai”, *Tér és Társadalom*, 38., no. 2. (2024): 23, 148–170.
- 41 *European Commission*, „Eighth Annual Report”.
- 42 *Göç İdaresi Başkanlığı*, „Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2018–2023”, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 43 Uo., 24–45. o.
- 44 Erdoğan: „Syrians Barometer 2023”.
- 45 Demir, Necati: „Türkiye’nin beklenmedik konuklari: »öteki« bağlamındayabancı göçmen ve mülteci deneyimi” [Törökország váratlan vendégeinek: a külföldi migráns és menekült tapasztalat a „másik” kontextusában], *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6., no. 3. (2014): 35–50. Elektronikusan elérhető: <https://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/643/643>.
- 46 *Anar Araştırma*, „Syrian Barometer Research Results”, <http://www.anarastirma.com.tr/tr/detay/suriye-barometresi-arastirma-sonuclari> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 47 Brandariz, José A., Fabini, Giulia, Fernández-Bessa, Cristina, Ferraris, Valeria és Kaşlı, Zeynep: „Penalizing Migration and a Culture of Impunity: The Case of Turkey’s Unwanted Noncitizens” in *Border Criminologies from the Periphery: Cross-National Conversations on Bordered Penalty* (London: Routledge, 2025), 97–117. o.
- 48 Sertkaya Doğan, Özlem és Gökburun, İbrahim: „Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Toplumsal Olayların Dağılımı” [A szíriai menekültekkel szembeni társadalmi incidensek megoszlása Törökországban], *Coğrafya Dergisi*, no. 43. (2021): 37–53.

- 49 Arkaş, İbrahim és Aksakal, İbrahim: „Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algóinkarj Szojologik Analizi: Erzincan Örneđi” [Az afgán bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök és percepciók szoziológiai elemzése: az erzincani példa], *Szoziológik Bađlam*, 2., no. 3. (2021): 41–54. Elektronikusan elérhető: <https://szoziologikbaglam.org/wp-content/uploads/2021/12/Akkas-Aksakal-2021.pdf>.
- 50 Bacacı, Evrim, „An Analysis of Anti-Immigrant Politics in Turkey in the Context of the »Far Right«: A Comparison between the 2023 Turkish Presidential Elections and Examples from Europe” in *21st International Turkish World Congress of Social Sciences Full Text Proceedings*, szerk. Şahin, Köksal, Kol, Suat, Çalışkan, Hüseyin, Kırksekiz, Ali és Töre Yıldırım, Mehmet (Ankara: Sakarya Üniversitesi, 2023), 706–718. o.
- 51 *Anadolu Ajansı*, „Türkiye sınır güvenliđini en üst düzeye çıkarıyor” [Törökország maximalizálja a határbiztonságot], <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-sinir-guvenligi-ni-en-ust-duzeye-cikariyor/2562663> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 52 *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı* [A Török Köztársaság Belügyminisztériuma]: „Van-İran Sínirina Örülen Güvenlik Duvarının 170 Kilometresi Tamamlandı” [Elkészült a 170 kilométer hosszú biztonsági fal a török-iráni határon], <https://www.icisleri.gov.tr/van-iran-sinirina-orulen-guvenlik-duvarinin-170-kilometresi-tamamlandi> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 53 *Daily Sabah*, „Türkiye to Erect First Wall on Greek Border against Illegal Crossings”, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-seeks-progress-in-visa-free-regime-with-eu/2972739> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 54 Uzman, Nasrullah: „The Issue of Syrian Refugees from the Perspective of Turkey’s Border Security”, *Education and Society in the 21st Century*, 5., no. 15. (2016): 135–158.
- 55 Özcan, Mesut: „AB–Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi” [Az EU–Törökország-kapcsolatok és a szíriai válság], *İNSAMER*, https://www.insamer.com/tr/ab-turkiye-iliskileri-ve-suriye-krizi_745.html (a letöltés ideje: 2025. április. 20.).
- 56 Korgun, İbrahim: „Suriye’de PYD/YPG yapılanmasının Türkiye’nin sınır güvenliđine Etkileri” [A szíriai PYD/YPG-struktúra hatása Törökország határbiztonságára], *Ahi Evran Akademi*, 2., no. 1. (2021): 1–10. Elektronikusan elérhető: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aea/issue/62716/831265>.
- 57 *Daily Sabah*, „Turkey Not Afghan Refugees’ Safe Haven: Erdoğan”, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-not-afghan-refugees-safe-haven-erdogan> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 58 Pénzváltó Nikolett: „Törökország Afganisztánban 2021 előtt – és után?”, *SVKI Elemzések*, no. 14. (2021). Elektronikusan elérhető: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemz%C3%A9sek_2021_14.pdf (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 59 *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı*, „Türkiye, Sínir Dışı Sayılarında Avrupa’yı Geride Bıraktı” [Törökország megelőzte Európát a deportáltak számában], <https://www.icisleri.gov.tr/turkiye-sinir-disi-sayilarinda-avrupayi-geride-birakti> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 60 *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı*, „Sínir Dışı Sayısında Artış Devam Ediyor: 119.817 Düzensiz Göçmen Sínir Dışı Edildi” [A kitoloncolások száma tovább emelkedik: 119.817 illegális migránstoloncoltak ki], <https://www.goc.gov.tr/sinir-disi-119817> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 61 *Politico*, „The EU Is Helping Turkey Forcibly Deport Migrants to Syria and Afghanistan”, <https://www.politico.eu/article/the-eu-is-helping-turkey-forcibly-deport-migrants-to-syria-and-afghanistan/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).

- 62 Göç İdaresi Başkanlığı, „Düzensiz Göçmenlerin Tespitini Kolaylaştıran ve Hızlandıran Mobil Göç Noktası Araçlarının Sayısı 162'ye Çıktı” [162-re nőtt a mobil bevándorlási pontokon működő járművek száma, amelyek elősegítik és meggyorsítják az illegális migránsok felderítését], <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-gocmenlerin-tespitini-kolaylastiran-ve-hizlandiran-mobil-goc-noktasi-araclarinin-sayisi-162ye-cikti#:~:text=Mobil%20G%C3%B6%C3%A7%20Noktas%C4%B1%20Uygulamas%C4%B1%20D%C3%BCnyada%20C4%B0Ik&text=Kimli%C4%9Fini%20ibraz%20edemeyenler%2C%20Mobil%20G%C3%B6%C3%A7,veri%20taban%C4%B1ndan%20gerekli%20kontrolleri%20sa%C4%9Flan%C4%B1yor> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 63 Human Rights Watch, „Unofficial Translation of Turkish Provincial Governor Press Statement”, <https://www.hrw.org/news/2019/10/16/unofficial-translation-turkish-provincial-governor-press-statement> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 64 Erdoğan: „Syrians Barometer 2023”, 61. o.
- 65 Bilsel, Betül: „Göç İdaresi Başkanlığından Suriyelilerin geri dönüş işlemlerine ilişkin bilgilendirme” [A Migrációkezelési Igazgatóság tájékoztatása a szíriaiak visszatérési eljárásairól], *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/goc-idaresi-baskanligindan-suriyelilerin-geri-donus-islemlerine-iliskin-bilgilendirme-/3442119> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 66 Euronews, „Syria Ends Military Operation against Al-Assad Loyalists after Days of Fighting”, <https://www.euronews.com/2025/03/10/syria-ends-military-operation-against-al-assad-loyalists-after-days-of-fighting> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 67 Sayfo, Omar: „Szíria pengeélen – új világ, vagy visszakacsintás a diktatúrába?”, *Index*, <https://index.hu/kulfold/2025/04/28/sziria-islam-radikalizmus-gazdasag-szankciok/> (a letöltés ideje: 2025. április 28.).
- 68 *Anadolu Ajansı*, „Suriyelilerin eve dönüşü için ülkenin kuzeyindeki briket ev yapımları hızla devam ediyor” [Az ország északi részén gyorsan folytatódik a brikettházak építése a szíriaiak hazatérése érdekében], <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/suriyelilerin-eve-donusu-icin-ulkenin-kuzeyindeki-briket-ev-yapimlari-hizla-devam-ediyor/2902006> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 69 *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı*, „AFAD: Suriye'de 68 Bin 713 Briket Ev İnşa Edildi” [AFAD: 68.713 brikettház épült Szíriában], <https://www.icisleri.gov.tr/afad-suriyede-68-bin-713-briket-ev-insa-edildi> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 70 Erdoğan: „Syrians Barometer 2023”.
- 71 *Mültecider*, „Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2024” [A szíriaiak száma Törökországban 2024 decemberében], <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=%C4%B0%C3%A7i%5%9Fleri%20Bakanl%C4%B1%4%9F%C4%B1%20G%C3%B6%C3%A7%20C4%B0daresi%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%4%9F%C4%B1,milyon%20214%20bin%20780'di> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).
- 72 Forrás: *Göç İdaresi Başkanlığı* alapján saját szerkesztés.
- 73 Erdoğan, M. Murat: „Açık Kapı Politikasından Açık Sınır Politikasına Türkiye'deki Suriyeliler – Murat Erdoğan”, [Szíriaiak Törökországban: A nyitott ajtók politikájától a nyitott határok politikájáig – Murat Erdoğan], *Global Panorama*, <https://www.globalpanorama.org/2020/03/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/> (a letöltés ideje: 2025. április 20.).